

INTRO

Muziekgeschiedenis

Een overzicht van de belangrijkste stijlverschillen per periode

Middeleeuwen rond 1350

Samenklanken met kwarten, kwinten, secundes en septiemen, soms tertsen. Op belangrijke plaatsen, zoals afsluitingen, samenklanken *zonder tertsen*: zogenaamde *open samenklank*.

Er komen veel *onvoorbereide* en *onopgeloste dissonanten* voor.

De stemmen worden als *zelfstandige melodie* gecomponeerd. Nieuwe stemmen worden gebouwd op een *Cantus Firmus*, een fragment van een reeds bestaande melodie uit het *gregoriaans*.

Statische *kwint-octaf* klanken.

Er worden *kerktoonladders* gebruikt

Grillige melodische lijnen. Niet of nauwelijks op tekstuitdrukking gericht.

Plotselinge overgangen in het ritme. Meerstemmig, *polyfoon*.

De stemmen zijn *heterogeen*: elke stem heeft een eigen tekst, eigen ritme en eigen melodie.

Twee- driestemmigheid is norm.

Soms *imitatie*.

Muziek is een geleerde kunst: maakt deel uit van de rekenkunde en de meetkunde.

Zinsbouw alleen in volksmuziek en dansmuziek.

Vaste vormen in wereldlijke liederen.

Renaissance rond 1500

Samenklanken *met tertsen*.

Dissonanten worden voorbereid en *lossen op*. Volle *harmonische* klanken.

De stemmen worden in samenhang met de harmonie gecomponeerd. Akkoorden volgen een harmonisch plan.

Dominant – Tonica: cadens

Samenklanken met *tertsten* en *sexten*. Steeds meer gebruik van *majeur* en *mineur*.

Eenvoudige melodie, op tekst gericht.

Geleidelijke overgangen in het ritme. Regelmatige, levendige ritmische *puls*. Naast polyfone gedeeltes, steeds meer *homofone* gedeeltes.

De stemmen zijn *homogeen*: één tekst, er is samenhang in het ritme

Vierstemmigheid is norm.

Imitatie en *doorimitatie* (waarbij elk tekstfragment op een eigen motief herhalend wordt uitgewerkt).

Muziek imiteert de natuur: vocale muziek moet de tekst tot leven brengen, het ritme van de woorden volgen wordt belangrijk, beeldende elementen.

In het populaire genre eenvoudige zinsbouw, zinnestjes van twee of vier maten (dansbaarheid).

Vrije vormen.

Renaissance (1400 – 1600)

Dissonanten worden voorbereid en lossen op.

Geen sterke puls.

Akkoordopeenvolging vrij.

Bas gelijkwaardig aan de overige stemmen.

Geen *Basso continuo*.

Veel *polyfone vocale* muziek

Doorimitatie.

Instrumenten spelen met de zang mee.

Vroeg Barok (1600 – 1700)

Dissonanten treden vrij in, om uitdrukking te geven aan tekstuitbeelding (affecten)

Ritme in *maten* verdeeld, sterke puls.
Grillige, *abrupte afwisseling* van maatsoorten en tempi.

Tonale akkoordopeenvolging, *sequensen*, I-IV-V-I cadens.

De bas ondersteunt duidelijk de Tonica, Subdominant en Dominant: de harmonische functies zijn duidelijk te horen. Bas heeft een duidelijk andere functie dan de bovenstem(men).

Basso continuo, vaak met klavecimbel of orgel, en een basinstrument zoals cello, contrabas of fagot.

Veel *polyfone vocale* muziek, maar ook: *monodie*, *aria* en *recitatief*.

Doorimitatie in *Fugavorm*.

Conciterende stijl, instrumenten hebben een contrasterende functie.

Laat Barok (1700 – 1750)

Dissonanten treden vrij in om uitdrukking te geven aan de tekstuitbeelding (affecten)

Ritme in *maten* verdeeld, sterke puls.
Elk deel heeft een *constant tempo*.
Duidelijke indeling in *maten*.
Barokke ritmiek: een energiek en stuwend ritme in de snelle delen.

Tonale akkoordopeenvolging, *sequensen*, I-IV-V-I cadens.

De bas ondersteunt duidelijk de Tonica, Subdominant en Dominant: de harmonische functies zijn duidelijk te horen.

Basso continuo, vaak met klavecimbel of orgel, en een basinstrument zoals cello, contrabas of fagot.

Veel *polyfone vocale* muziek, maar ook: *monodie*, *aria* en *recitatief*.

Doorimitatie in *Fugavorm*.

Conciterende stijl, instrumenten hebben een contrasterende functie.
Voortspinnen: een voortduren doorgaande melodische lijn, met veel sequensen en motiefverwerkingen.
Veel *versieringen* en *trillers*.

Barok (1600 – 1750)

Muziek voor vorsten, kerkvorsten en kenners.
Plaats: hof en kerk.
Componisten in vaste dienst van vorst of kerk.

Affectuït drukkingen, virtuositeit en geleerdheid.

Homofone en polyfone muziek.

Veel onregelmatige fraseringen: muzikale zinnen zijn lang, ongelijk van lengte.

Veel diatonische sequensen (weinig chromatiek).

Niet zo opvallend vaak gebruik van dominant – tonica (V-I)

Contrasten: vooral in dynamiek en klankkleur. groepsgewijze instrumentatie, in concerto grosso stijl.

Thema's: elk deel van een compositie heeft één hoofdthema.

Weinig gebruik van contrasterende motieven.

Veel motiefvoortspinning, met sequensen en herhalingen.

Basso continuo.

Bovenstemmen en bas zijn elkaars tegenstem.

Concerto grosso stijl.

Constante dynamiek en terrassendynamiek.

Metrum: ontwikkeling van de moderne maat met zware en lichte maatdelen.

Complementair ritme. In Late Barok veel motorisch ritme.

Ook drieklankfiguren, maar niet in één richting.

Weense Klassieken (1750- 1810)

Muziek ook voor amateurs en burgers.
Plaats: hof, kerk, salon, concertzaal.
Componisten vaker 'vrij kunstenaar'.

Natuurlijke expressie en eenvoud.

Vooraf homofone muziek.

Regelmatige frasering: veel periodieke zinsbouw met een indeling in groepjes van 2x2 en 4x4 maten.

Minder gebruik van sequensen en dan vaak met chromatiek.

Opvallend vaak gebruik van dominant – tonica. Contrasterend element tussen motieven, tussen thema's, tussen verschillende delen.

Veel verfijnde contrasten op allerlei gebied: dynamiek klankkleur, in de melodie, het ritme, de articulatie enz.

Veel gebruik van twee contrasterende thema's per deel.

Veel gebruik van contrasterende motieven.

Thema's opgebouwd uit verschillende motieven. Veel variatie.

Uitgeschreven begeleiding met veel eenvoudige begeleidingsfiguren.

Bas ondersteunt hoofdzakelijk de bovenstemmen.

Symfonieën en sonates.

Ook overgangsdynamiek.

Duidelijke indeling van het ritme in maten.

Ritme veel meer divers.

Veel stukken beginnen met een gebroken, stijgende drieklankfiguur.

Weense Klassieken

Uiting van rationalisme en optimisme (Verlichting).

Streven naar internationale kunst.

Belangstelling voor de Klassieke Oudheid.

Technische en muzikale virtuositeit ten dienste van de muzikale bedoelingen.

Vooral absolute muziek.

Duidelijke vormen, met duidelijk cadensen.

De delen van een sonate of symfonie staan los van elkaar, elk deel heeft eigen thema ('s).

Pianomuziek: sonates, variaties, dansen, ritmisch gevarieerd.

Regelmatige frasering.

Melodie: overwegend diatonisch.

Harmonie: overwegend diatonisch en consonant.

Overwicht van hoofdfuncties (I, IV en V) en drieklanken, veel dominant septiemakkoorden.

Modulaties naar verwante toonsoorten (naar de dominant of de paralleltoonsoort).

Maataccenten zijn belangrijk, veel variatie in ritmische figuren.

Gelijkmatige ritmiek. Strak in de maat. Weinig polyritmiek.

Bescheiden klankvariatie in orkest.

Heldere ritmiek in de melodie.

Drieklank en dominantseptiemakkoord bepalen voor een groot deel de klank

Romantiek (1810–1900)

Uiting van irrationalisme (gevoelsleven, verlangen, fantasie, droom, sprookjes) en pessimisme.

Individualisme, subjectieve expressie, vanaf ca. 1870 nationale stijlen.

Belangstelling voor de hele geschiedenis, vooral voor de Middeleeuwen.

Virtuositeit lijkt soms het doel op zich.

Veel programmatische muziek.

Thema's lopen meer in elkaar over, minder afgebakend door cadensen.

De delen van sonate of symfonie lopen soms in elkaar over, gebruik van het cyclisch principe: een thema komt in alle delen, gevarieerd, terug. Nieuwe vorm: symfonisch gedicht.

Ook: nieuw: karakterstukken, piano orkestraal gebruikt.

Minder regelmatige frasering.

Melodie: veel chromatiek in de melodie.

Harmonie: Veel chromatiek en dissonanten.

Veelvuldig gebruik van de andere functies (II, III, VI en VII) en alteraties (chromatische verhogingen/verlagingen). Veel verschillende septiemakkoorden. Leidtoonsoorten.

Veel modulaties naar niet-verwante toonsoorten (o.a. tertsverwantschap).

Maataccenten blijven belangrijk, maar meer gebruik van antimetrische figuren, triolen, duolen, gepunteerd ritme, syncopen enz. Een eenmaal ingezette ritmische figuur kan lang volgehouden worden.

Ongelijke ritmiek. Veel rubato (vrij in de maat). Veel polyritmiek.

Grote verscheidenheid aan en veel gevoel voor klankvariatie. Uitbouw van de koperblazerklank. Voorkeur voor klanken die dicht bij de natuur staan. Nieuwe instrumenten in orkest: harp, saxofoon.

Ritmiek vervaagt door veel antimetrische accenten als gevolg van syncopen en hemiolen.

De sext wordt vaak toegevoegd aan de drieklanken van I en IV en V7: extra kleurelement.

Twintigste Eeuw

De muziekstijlen die ontstaan vanaf het einde van de 19^e eeuw zijn zeer divers. Aan de ene kant blijven bijvoorbeeld de opera en de concertpraktijk bestaan, terwijl aan de andere kant de tonaliteit wordt opgeheven, en tegelijkertijd de jazzmuziek ontstaat en wat later de popmuziek. Daarnaast zien we een snelle ontwikkeling van de techniek: bedenk wat dat heeft betekend voor de ontwikkeling van het vastleggen van muziek en het ontstaan van nieuwe muziekinstrumenten.

Hieronder staan aspecten van de belangrijkste stromingen uit de 20ste eeuw.

Impressionisme

De periodische zinsbouw wordt doorbroken.

Toepassing van andere toonladders: pentatonische toonladder, hele toonstoonladder, maar ook het gebruik van kerkttoonladders.

Vrijer gebruik van het begrip maat, vrije ritmiek.
Polyritmiek en polymetriek.

Akkoorden gebruiken als kleurmiddel.
Uiterst gedifferentieerd gebruik van klankkleur: klankkleur als compositorisch middel.
Uiterst gedifferentieerd gebruik van dynamiek.

Verglijdende instrumentatie: tonen worden naadloos overgenomen door andere instrumenten.

Voorkeur voor vrije vormen: structuurbepaling vaak vanuit bijzondere titels die een bepaalde sfeer oproepen (bv: de verzonken kathedraal).

Technieken en speelmannieren: sonore zachte klanken, gestopt koper, arpeggio's, gebruik van glissando's.

Neo-klassieken

Composities die teruggrijpen naar vroegere structuren, bijvoorbeeld oude dansvormen en cantus-firmus zettingen.

Aandacht voor pre-klassieke musiceerpraktijken: het moderne in de aankleding van de oude structuur.

Gebruik van bij voorkeur niet-romantische instrumentale combinaties.

Expressionisme

Atonaliteit, bitonaliteit, polytonaliteit.
Ontstaan twaalftoonsmuziek (dodecafonie).

Technieken als kreeft, omkering, spiegelen in verband met compositietechnieken als de dodecafonie.

Verzelfstandiging van het ritme, onregelmatige maatsoorten en syncopen.

Veelvuldig voorkomen van dissonanten.

Gebruik ostinate figuren.

Voorkeur voor polyfonie.

Klankkleur als compositiemiddel.

Sprechgesang.

Nieuwe instrumentaties: zelfstandige rol voor het slagwerk en de blazers.

Bijzonder gebruik van instrumenten (bijv. met de vingers tokkelen van pianosnaren).

Elektronische muziek

Elektronische toon- en ruisgeneratoren, gecombineerd met filters en dergelijke dienen als geluidsbronnen.

Composities worden gemaakt in een elektronische studio en opgenomen op een band.

Als er bij de composities gebruik wordt gemaakt van opgenomen omgevingsgeluiden wordt het 'Musique Concrète' genoemd.

Avant-garde

Verdwijnen van tonaliteit.

Clusters.

Componeren met klanklagen, dichtheid.

Seriële muziek.

Grafische partituur.

Minimal music, het principe van de geleidelijke verandering als basis van een compositie.

Onconventioneel gebruik van muziekinstrumenten.

stevige beat
basritme vaak zoals die al voorkwam bij de Funk

Dance: House en Techno platen live mixen en aanvullen met drummachine
kickbeat
beat en klankkleur staan centraal
tracks in plaats van melodie
eindeloos repeterende, zeer korte motieven
dynamiek: meestal *ffffff*
de repetitieve klanken en de agressieve kracht van opgedreven
geluidsvolumes brengen de luisteraars/dansers in trance
techno: tegen commerciële exploitatie
uitsluitend elektronisch samengestelde muziek

Symfonische pop uitgebreide arrangementen en composities
lange melodische lijnen, grotere spanningsboog dan bij andere
popstijlen
veel modulaties
maatwisselingen
gecompliceerde vorm, vaak meerdelig
basisbezetting popgroep, plus veel synthesizers en keyboards, vaak
aangevuld met symfonieorkest

Reggae mengvorm van Rhythm & Blues en eigen muziek van Jamaica
eenvoudige schema's
vaak in mineur
fragmentarische melodische lijnen
zang vaak geïmproviseerd
melodie beweegt vrij ten opzichte van het ritme
sterke afterbeat
triolen en tegenaccenten
bezetting: elektrische gitaar, drum, elektronisch orgel/keyboard, blazers
en/of achtergrondkoortje
veel effecten zoals echo's

Jaren '80 sounds geperfectioneerde opnametechniek
minder improvisatie
meer arrangementen
gebruik drumcomputer
herwaardering akoestische gitaar
elektronische piano
gesamplede buitenmuzikale geluiden
nagebootste strijkinstrumenten: strings
choruseffect op gitaar
fretloze bas

Stijlen:

rap/hiphop: sprekende zang
dankarakter

hardrock: vervormde gitaarklank

cross-over: mengvormen van vroegere popstijlen met Afro-, Latijns
Amerikaanse muziek en jazzstijlen

wereldmuziek: mengvormen van niet-westerse muziek met popmuziek